

HI HAVIA UNA VEGADA...

Carme Monegal i Mirambell. Àrea de Didàctica de la Llengua. Professora d'ensenyament secundari

Hi havia una vegada una nena molt bufona, molt intel·ligent, molt dolça i molt negra..., que es deia Bisila. La Bisila vivia amb la seva mare, el seu pare, un munt de germans i no se sap ben bé quants familiars més, en un d'aquests països tan llunyans en què només viu gent diferent de nosaltres... Angola, crec que es deia.

De ben petiteta, la Bisila va haver d'aprendre a combinar la feina a l'escola amb la feina a casa i al camp, fins que ben aviat va haver-ho de fer a l'inrevés (tots els germans ja havien anat deixant l'escola, el primer és el primer. L'economia domèstica no donava per a més). Definitivament, s'acostaven temps difícils per a la família de la nostra amiga.

Però un bon dia, el pare va fer el gran pensament: aniria pel món a buscar fortuna i trauria els seus fills de la misèria (*allà on diuen que la gent és neta i noble, culta, rica, desvetllada i feliç...*). Després de set dies i set nits de buscar, parlar, escoltar, pregar, gestionar, plorar i renegar, va acabar reunint la família per donar-los la notícia:

—Me'n vaig a Espanya! (ell ho va dir així; però, de fet, va venir a parar a Tarragona)

No podem pas dir que va tenir sort, però la dissort tampoc no el va acompanyar. Va arribar sa i estalvi a casa nostra, cap problema amb la justícia. Tot d'acord amb els plans previstos. Estava eufòric, les coses pintaven bé, el destí li somreia! En poc temps va trobar el treball adequat per no tenir problemes amb els permisos governamentals pertinents, però inadequat encara per poder anar estirant familiars cap aquí, a poc a poc, com hauria estat la seva voluntat. El senyor treballava i treballava i treballava, ara en una feina, ara en una altra i anava fent bossa. Però com més gran era la bossa, més petites les expectatives de recuperar la família en el punt en què l'havia deixat... I dia rere dia, la situació es va anar allargant més enllà dels límits raonables. La distància i la precarietat econòmica enterboliren les relacions familiars de la Bisila: els avis moriren, els pares se separaren (els cors, els cossos feia anys que n'estaven, de separats), els germans es desperdigaren per molt diverses geografies a provar sort amb les seves pròpies casetes a prova de llop..., i la nostra amiga Bisila va fer cap a Tarragona un calorós dia d'agost de 1994, a tretze anys acabadets d'estrenar, després d'un

periple vital, que molta gent amb cinquanta anys més ni ha viscut ni viurà mai. Però ella no n'estava de trista! Trobava que ella sí que havia tingut sort, el destí havia volgut premiar-la atorgant-li el desig més preuat: el de viure en un país ric, on la vida és molt més fàcil, i la gent, molt més feliç.

Després d'un quants dies d'incertesa i una certa disbauxa (on visc?, amb qui?, per què?), la Bisila va haver de buscar escola. No tenia por, potser un cert respecte al desconegut..., però, bah!, ella ja havia sentit a parlar dels canvis docents al nostre país, de com havia millorat l'ensenyament els últims anys; fins sabia com n'estaven, de *reformades*, les coses. A més, li ho havien assegurat: no pateixis, *Aquí, tractem la diversitat*. Definitivament, estava engrescada, contenta. En el canvi sortiria guanyant.

Diu que no oblidarà mai el seu primer dia d'escola. Després de mil peripècies lingüístiques, assajant d'entendre's amb el cap d'estudis (ella parla moltes llengües, cap de majoritària; ell parla *la* llengua per excel·lència, l'anglès, cap altra), algú va decidir d'incloure-la a segon d'ESO (a dos anys d'acabar l'ensenyament obligatori), per raó d'edat... Però ella continuava refiant-se del sistema: si l'edat era preceptiva..., a callar i a creure!

Ben aviat va començar a adonar-se que poc del que estava vivint s'assemblava al que havia imaginat. A mesura que anava passant el temps, anava sentint fins a quin punt el negre de la seva pell enfosquia sistemàticament totes seves relacions, com les mil llargues trenes atzabeja que recollien els arrissats cabells motivaven els mateixos comentaris una i una altra vegada. Per primer cop, se sentia diferent... La segona setmana d'institut, el pare d'un company de curs de la Bisila va aconseguir que la canviessin de classe, perquè això del negre no acabava d'encaixar en els plans per al seu fill (i la van canviar, de veritat!). Encara no feia un mes que estava escolaritzada, que els professors van deixar d'atendre *a la seva diversitat*, perquè una persona que no llegeix, que no escriu i que no entén, al costat d'un nen que no hi veu i d'una nena que no vol estudiar de cap de les maneres humanament possibles, barrejats en un mar d'alumnes d'edat, si més no, conflictiva, són *massa diversitat* per a uns professors que, en el millor dels casos, només estan sobrats de voluntat, mai de

recursos.

Però la Bisila (que de recalitrant, n'és una estona, per sort d'ella), no va voler donar-se per vençuda. No sé ben bé com, va conèixer una monja de Càrites que es va oferir a fer-li classes de català gratuïtament, dues hores cada dia. S'hi va enganxar com a un ferro roent, i en tres mesos va fer un canvi radical: entenia i es feia entendre. I en aquest punt, vaig tenir la sort de conèixer-la jo, que feia de mestra/educadora/accompanyant/ consultora/mocador/... en un dels primeríssims cursos d'atenció lingüística intensiva als alumnes d'incorporació tardana al sistema educatiu català, muntats pel Servei d'Ensenyament del Català (SEDEC), l'estiu de 1995.

Vaig fer sort, de debò. La Bisila i jo ens vam fer amigues i la nostra relació ha perdurat més enllà de món de l'ensenyament. Ve per casa moltes vegades, ens expliquem coses, ens estimem. Jo li estic especialment agraïda, perquè em va obrir els ulls al món, aleshores encara bastant desconegut, de la integració dels alumnes que s'incorporen tardanament al sistema educatiu català. I en el viatge que vaig iniciar llavors i que encara trigaré a acabar, noto com he crescut, sóc més gran, he après a no mirar-me tant el melic, a veure amb els ulls de l'altre, a jutjar sense presses, amb reflexió. Només hi ha una cosa que, ni la Bisila ni jo, no ens veiem amb cor de superar: els crits horripilants que fa el meu fill petit d'un any, quan la veu entrar per la porta, de tan negra com és!

La història anterior —no per novel·lada, menys real—

precedeix la segona part d'aquest article, la de la realitat, avui, dels nens estrangers que s'incorporen tardanament al sistema educatiu català. El que segueix és una aproximació al perfil d'aquest tipus d'alumnes: qui són?, on són?, on van?, i quin tractament reben, per part del Departament d'Ensenyament?

Qui són els alumnes de la integració?

- Majoritàriament són alumnes no catalanoparlants amb un grau d'escolarització normal. És el cas dels qui procedeixen de l'àmbit europeu. Però el cas d'alumnes que no han rebut mai cap tipus d'ensenyament reglat s'estén de manera alarmant.
- No coneixen el català. Alguns dominen el castellà, però cada vegada són més nombrosos els qui no saben expressar-se en cap de les dues llengües oficials d'aquest país —o bé en cap llengua romànica.
- Els perfils culturals són heterogenis. Encara que els conceptes d'immigració tardana i de pobresa no siguin sempre coincidents, el cert és que, sovint, conflueixen.
- Aquests alumnes poden arribar al centre en qual-sevol moment.
- Els alumnes del curs 97-98, matriculats per nivells, es mostren a la taula 1.
- Dels 1 062 546 nens matriculats als centres d'ensenyament el curs 97-98 (el 58% al sector públic i el 42% al sector privat), l'1,89% correspon a

	Sector Públic		Sector Privat		Sector Públic % Alumnes estrangers	Sector Privat % Alumnes estrangers
	Alumnes estrangers	Total de matrícula	Alumnes estrangers	Total de matrícula		
E. Infantil	3 515	114 438	1 208	94 804	3,07	1,27
E.Primària	7 352	201 126	2 537	157 450	3,66	1,61
ESO	2 813	140 260	358	89 195	2,01	0,40
BATXILLERAT	165	22 102	17	6 445	0,75	0,26
Altres (BUP, FP, COU, EE, CF)	16 105	137 854	1 041	98 872		
TOTAL	14 975	615 780	5 161	446 766	2,43	1,16

Taula 1. Alumnes del curs 97-98 matriculats per nivells.

Font: Estadística de l'Ensenyament. Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya.

alumnat estranger (xifra que suposa un augment de matriculació estrangera del 15% respecte del curs 96-97). Aquest 1,89% total és, detalladament, un 2,43% del total de matrícula de l'ensenyament públic, i l'1,16% del de l'ensenyament privat.

- Del 100% d'alumnes estrangers de l'ensenyament públic, el 48,9% són magrebins, el 10,8% procedeixen de la CE i el 10,1% són de Centre i Sudamèrica. Al sector privat, el percentatge més alt d'alumnes estrangers és per als procedents de la CE, que representen el 36,9% del total, seguit del col·lectiu de nens procedents de Centre i Sudamèrica, amb el 20,6%, i els procedents d'Àsia i Oceania, amb l'11,1%.
- En total, avui, a Catalunya, el col·lectiu d'alumnes estrangers més nombrós és el de nenes i nens magrebins, que representen el 38,9% del total, seguit del 20,3% que representen els alumnes centre i sudamericans, i el 17,5% d'alumnes procedents de la CE.

On són?

- En un país nou, amb nous costums, nova cultura i llengua nova. En un país amb una nova legislació lingüística, un nou sistema educatiu i una nova realitat sociocultural.
- El marc normatiu del sistema educatiu de Catalunya estableix *el caràcter vehicular i d'aprenentatge de la llengua catalana com a pròpia del sistema educatiu* i la presència, a més del català i el castellà, d'una llengua estrangera a partir del cicle mitjà de l'etapa primària, com també la possible introducció d'una segona llengua estrangera, amb caràcter voluntari, a partir del cicle superior de primària i a l'ensenyament secundari obligatori (Llei 7/1983 de normalització lingüística, LOGSE, i Decrets 75, 95 i 96 d'ordenació curricular).
- En l'ensenyament obligatori, l'ordenació curricular de les etapes fixa els objectius i els continguts prescriptius de llengua i regula la distribució horària amb un marge de flexibilitat perquè els centres s'adaptin a les característiques sociolingüístiques de l'alumnat (a primària, fins i tot es preveu la possibilitat d'ajornar l'inici de l'aprenentatge de la llengua castellana, si hi ha circumstàncies lingüístiques específiques que ho aconsellin).
- És prioritari que els alumnes d'IT adquireixin eficaçment competència comunicativa en llengua catalana, per tal com és una condició *sine qua non* per avançar sense problemes en el seu procés

global d'aprenentatge.

On van?

Cap a la plena integració sociocultural i lingüística.

Tractament

La situació que va viure la nostra amiga Bisila és ja ben diferent de la que viuen els nens nouvinguts, avui. D'uns anys ençà, les coses han canviat molt i val a dir que el Servei d'Ensenyament del Català del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya (SEDEC) ha tingut molt a veure en aquesta millora.

Aquest capítol, molt especialment, requeriria també un *tractament* exhaustiu a banda. Podríem parlar de les premisses psicolingüístiques sobre bilingüisme que guien les planificacions pedagògicodidàctiques per a aquests alumnes, de la importància de l'oralitat o de les teories sobre l'ensenyament de segones llengües, en general; però, comptant que tota aquesta informació la deixarem per a un altre article..., aquests són els passos que segueix un nen d'incorporació tardana, quan aterra a Catalunya de sobte, i a l'ESO, de retruc:

1. L'alumne arriba, s'instal·la, i d'una manera o altra (mil i una formes) fa cap al centre d'ensenyament corresponent.

2. De moment, l'edat marca el seu grup classe. Sigui el moment del curs que sigui, hi va.

3. El tercer pas és tan evident com inevitable. Desconcert per part de tothom: el professorat no se'n surt (els professors no som omnipresents ni omnipotents com l'Esperit Sant), i els alumnes encara se'n surten menys. Fet i fet, si la situació no es canalitza, l'alumne nouvingut (sobretot si és de classe social baixa o molt baixa) acaba ocupant un lloc a la cadira..., i res més fins a final de curs.

4. Des de fa uns anys, el SEDEC ha intentat de totes les maneres possibles (els entrebancs sempre són politicoadministratius) que l'alumne d'IT en situació límit —acabat d'arribar, risc de marginació social...— pugui saltar del pas 2 al pas 5, o si més no, minimitzar en la mesura del possible l'impacte docent *grasso modo* de la situació 3. Com?

5. Oferint a l'alumne el suport lingüístic possible, perquè la seva integració al grup-classe, al centre educatiu i a la societat en general pugui agilitzar-se de manera efectiva.

6. Fins aquest any (1998-99), aquest ajut consistia en uns cursos de diferent durada (90 hores, 160 hores...) i diversos noms (projecte Turmeda, taller de conversa...) que els nens nouvinguts, prèviament detectats pel SEDEC, rebien al seu mateix centre, en classes a part.

És a dir, d'una banda, els alumnes seguien el curs habitual (o feien veure que el seguien...) i de l'altra, unes hores determinades a la setmana sortien del seu grup-classe de referència per seguir aquests cursos d'atenció lingüística especial. Dels avantatges i inconvenients d'aquesta dinàmica, també en parlarem una altra estona. Ara per ara, aquest suport lingüístic complementari continua funcionant.

7. Finalment, aquest any hem fet un pas endavant important. Emmirallats en els encerts de les classes d'*accueil* (acollida) que han fet funcionar amb molt èxit els quebequesos (pioners en projectes d'immersió i tractament lingüísticoeducatiu de nens estrangers) a casa seva, amb els seus nens d'IT, el Departament d'Ensenyament s'ha llançat a la piscina muntant, de manera experimental, uns cursos paral·lels per a aquest alumnat.

8. Es diuen TAE (Taller d'Adaptació Escolar). A Tarragona només hi ha, de moment, tres centres: a Calafell, al Vendrell i a Reus. Els TAE són aules d'atenció lingüística especial, personalitzada i intensiva que, situades en una escola o institut concret, recullen nens

de centres molt diversos. La seva missió és ben clara: promoure i agilitzar l'aprenentatge lingüístic –amb tractament, també, de matèries instrumentals– d'alumnes acabats d'arribar (el mateix curs), amb l'objectiu d'integrar-los, com abans millor, al ritme habitual del seu grup-classe de referència. La durada d'un alumne en un TAE no està definida, però el seny empeny a creure que pot anar des d'uns mesos fins a un parell d'anys, no més. Tant la inclusió en un TAE com el retorn al grup-classe original pot fer-se en qualsevol moment.

La meva, i ja nostra, amiga Bisila hauria agraït aquest suport. Lluny del món de l'ensenyament (crec que Déu no l'ha cridat per aquest camí), regracia de manera especial la gent que se li adreça en català. Però no tothom entén que aquesta postura sigui l'adient a seguir amb la gent nouvinguda i així, la integració se li fa una mica més difícil, però vaja!, d'aquesta també se'n sortirà!

Vet aquí un gos, vet aquí un gat, i aquest conte s'ha acabat. Vet aquí un gat, vet aquí un gos, i aquest conte ja s'ha fos...

